

Цвірова Т. Д., Київський національний торговельно-економічний університет

**РОЗВИТОК ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ В УМОВАХ
ПОЗАШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ:
СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ**

Цвірова Т. Д.

Розвиток дитячої творчості в умовах позашкільного закладу: сторінки історії та сучасність

Здійснено характеристику генези проблеми розвитку творчості дітей у навчально-виховному процесі позашкільних навальних закладів, визначено основні етапи та специфічні їх ознаки.

Ключові слова: дитяча творчість, позашкільних заклад, позашкільна освіта, історико-педагогічний аналіз, особистість.

Цвирова Т. Д.

Развитие детского творчества в условиях внешкольного учреждения: страницы истории и современность

Осуществлен характеристику генезиса проблемы развития творчества детей в учебно-воспитательном процессе внешкольных стремительных заведений, определены основные этапы и специфические их признаки.

Ключевые слова: детское творчество, внешкольных заведение, внешкольное образование, историко-педагогический анализ, личность.

Дитяча творчість є найвищою формою активності й самостійності особистості, що спрямована на створення цінностей у різних сферах її життєдіяльності. Результати такої діяльності мають соціальну значущість і вирізняються новизною поставлених завдань і шляхів їх вирішення.

Як зазначав Гете, дитина може з усього зробити все. Однак, для цього необхідно створити відповідні умови. Батьки повинні дбати про залучення дітей до дитячих об'єднань за інтересами, заохочувати їх до участі в концертах, конкурсах, змаганнях, виставках тощо. Щоб визначити сфери інтересів і

можливостей особистості, необхідно спостерігати за нею, виявляти її зацікавленість до уподобань, підтримувати та стимулювати творчість.

У статті 31 Конвенції про права дитини йдеться, що дитина має право на участь у культурному і творчому житті, має право на участь в іграх, дозвіллевих заходах, які відповідають її віку, займатися мистецтвом, тобто на творчий розвиток. Щоб сформувати особистість, треба розвивати в ній здатність до самостійності, активності, до творчості. Найбільш сприятливі умови для розвитку дитячої творчості різного напрямку (естетичної, технічної, наукової та ін.) є у позашкільних навчальних закладах, метою яких є забезпечення потреб дитини у творчій самореалізації, створення умов для організації змістовного дозвілля відповідно до здібностей, обдарувань та стану здоров'я [1]. Важливість та актуальність проблеми викликають постійну зацікавленість у дослідників, що знаходить відображення у літературі. Проблемам виховання в умовах позашкільних закладів, розвитку дитячої творчості в них присвятили роботи Л.Виготський, А.Амонашвілі, Т.Сущенко, Г.Пустовіт, Л.Ковбасенко та ін. Метою даної статті є становлення мережі позашкільних навчальних закладів в Україні (1920-1941) та визначення шляхів розвитку дитячої творчості в них.

Як зазначала Т. Сущенко, позашкільну педагогіку можна розглядати як науку про виховання творчості. Пріоритетними її категоріями є поняття “співтворчість, захоплення, інтерес, творча діяльність, дослідництво, інтелектуальна незалежність, саморозвиток, психологічний комфорт, обдарованість, гармонійний і всебічний розвиток, взаємодія” [2].

Педагогічний процес у позашкільних навчальних закладах спрямований на всебічний розвиток творчої особистості, формування соціального досвіду на основі власних бажань дитини, урахування її нахилів і задатків. У позашкільному педагогічному процесі дитина не просто відтворює те, що засвоює. Завдяки своїй унікальності і неповторності вона доповнює, удосконалює те, що засвоїла, чого навчилася. У цьому полягає закон творчої поведінки й особливість методики позашкільного педагогічного процесу, яка

будується на обов'язковому заохоченні дитини, багатстві вражень, створенні оптимальних людських стосунків, які є джерелом продуктивної творчої діяльності дитячої спільноти. Найголовніша функція позашкільних навчальних закладів – знайти такі види діяльності, таку працю, де дитина змогла б стати справжнім творцем. Без цього не може бути й мови про розвиток творчої, всебічно розвиненої особистості [2].

Ш. Амонашвілі вважав, що "...пустощі дитини – це мудрість дитинства. Це вияв творчості дитини, прагнення до нестандартної поведінки. З пустунів виростають творчі особистості" [3] Виховання творчої й гармонійно розвиненої особистості спирається на вільний вибір.

С. Шацький, один із організаторів перших позашкільних закладів, наголошував, що завдяки позашкільному вихованню можна досягти того, що всі діти й підлітки зможуть розвивати свої творчі здібності, позитивні інтереси. Він писав, що діти допитливі, намагаються до всього доторкнутися, усе спробувати; прагнуть виявити себе, ділитися своїми враженнями, звідси і розвиток творчої уяви, фантазії. У своїй практичній діяльності С. Шацький завжди створював найсприятливіші умови для творчої цікавої роботи, в якій діти могли б "виявити себе". Пропонуючи відкрити дитячий клуб, він спирався на головну ідею дитячого клубу – організувати центр, де дитяче життя будуватиметься на основі вимог, які впливають із природи дитини. На його погляд, клуб – це таке творче об'єднання вихованців, де створені найсприятливіші умови для різноманітних зустрічей, цікавого дозвілля, змістовної праці, занять мистецтвом, гри тощо [4]. Ще у 1937 р. Н.К.Крупська наголошувала, що "...позашкільна робота надзвичайно важлива, тому що вона може допомогти правильному вихованню дітей, створити умови для їхнього всебічного розвитку. Ми повинні ініціативу дітей підхоплювати, допомагати дітям у творчій роботі, керувати ними, спрямовувати їхні інтереси" [5].

Л. Виготський зауважував, що творчість існує всюди, де людина уявляє, комбінує чи створює щось нове, яким малим би воно не вважалося у порівнянні з творчістю геніїв" [6]. Тому треба розпізнати індивідуальну логіку творчого

розвитку дитини і створити для неї відповідні умови. Будь-яка дитина має здібності до творчості, необхідно лише її організувати. Задля плідної роботи необхідна співпраця вихованця та педагога. Ситуація співтворчості позитивно впливає на всі мотиви діяльності, є водночас метою та засобом процесу навчання і виховання. Щоб організувати співтворчість педагога та вихованця у практичній діяльності, необхідна загальна евристична спрямованість навчання і виховання, яка забезпечується збільшенням кола пошуково-творчих завдань, створенням психологічної атмосфери співпраці, взаємної підтримки, співтворчості.

Розвиток дитячої творчості був одним із основних завдань діяльності позашкільних закладів, що народжувалися. Головною метою виховної діяльності позашкільного закладу було визначено всебічний гармонійний розвиток особистості, започатковано особистісний підхід до дитини, визнано цінність, необхідність позашкільного виховання. Прагнення до виховання всебічно гармонійно розвиненої особистості спрямо розкриттю природного таланту дітей. Визнання позашкільної освіти як засобу всебічного розвитку особистості, що здійснюється в позашкільних закладах, залишається актуальним протягом багатьох десятиріч. В основному за період 1920-1941 рр. в Україні склалася державна й суспільна мережа позашкільних закладів, що дало можливість розвивати всебічні здібності та інтереси молодого покоління. Визначилися типи позашкільних закладів як комплексних (будинки, палаци піонерів, дитячі містечка, парки тощо), так і спеціалізованих (станції юних натуралістів, техніків, туристів; музичні, художні, спортивні школи; бібліотеки, бібліотеки-читальні, дитячі театри, кінотеатри, театри ляльок, дитячі залізниці тощо). Різні мотиви спонукали дітей та підлітків відвідувати ці позашкільні заклади (рис. 1).

Вивчення матеріалів досліджуваного періоду показує, що позашкільна робота була “надзвичайно важлива, тому що вона могла допомогти правильному вихованню дітей, створенню умов для їх всебічного розвитку” [7].

Необхідно було підхоплювати ініціативу дітей, допомагати в їх творчій роботі, керувати ними, спрямовувати їх інтереси.

Рис. 1. Мотиви, які спонукали дітей відвідувати позашкільні заклади

Як свідчать документи і матеріали [8;9;10;11], у 30-40 рр. виховна робота в позашкільних закладах проводилася за таким основними напрямками: політико-виховний; технічно-виробничий; науково-дослідницький; художньо-естетичний; військово-фізкультурний; екскурсійно-туристський; оздоровчий; патріотичний; дозвіллевий. Такі напрями позашкільної діяльності створювали умови для всебічного розвитку молодого покоління: формування свідомості юних громадян держави, патріотів, зростання потенціалу їхньої творчої діяльності, професійної орієнтації. Зміст виховної роботи полягав у задоволенні потреб держави, запитів дітей та підлітків у різних галузях культури, науки й техніки, організації змістовного й цікавого дозвілля.

Починаючи з 1918 р. серед закладів соціального виховання широкого розвитку набувають клуби – “майстерні, де куються характери для майбутнього нації, їм належить велике майбутнє” [12], – головне завдання яких – організувати розумне, цікаве заняття та розваги, виводити негативні звички й нахили, сприяти розвитку кращих інстинктів і настроїв душі. Клуби створювалися на принципах праці, виховували волю, ініціативу, творчість і громадський дух дітей. У 20-х рр. клуби були найпоширенішим типом позашкільних дитячих закладів. Вони давали молодому поколінню можливість здобути знання й зайнятися цікавою та розумною справою, змістовно провести вільний час. Однак, у цей період почали створюватися й інші типи позашкільних закладів.

Так, у лютому 1920 р. з ініціативи НКО театральний комітет розробив план створення державного дитячого театру в Харкові. Театральні вистави мали збудити в дітях творчий імпульс, організувати їх, навчити бути організаторами. Як показала практика, дитячий театр мав великий виховний вплив на молоде покоління, збуджував творчі здібності, розвивав мислення, емоції, вчив жити на позитивних прикладах, не залишав байдужими.

Велику увагу привертала в 1920-1925 рр. і робота бібліотек. Постанови партії та НКО про розгортання масово-виховної роботи серед дітей ставили перед бібліотекою завдання максимально використати книгу для виховання всебічно розвиненої особистості, громадянина [13]. Від дитячого бібліотекаря вимагалось знати вікові особливості дитини, засади педагогіки, шкільні програми, орієнтуватися в навчальному процесі, володіти всією книжковою продукцією, яку можна використати в роботі з дітьми, та методикою роботи з книжкою серед учнів.

Слід зазначити, що в 1923 р. в Києві як новий тип позашкільного закладу було створено перше дитяче екскурсійне бюро, діяльність якого полягала в розробці планів та маршрутів екскурсій, консультацій з питань дитячого туризму [14, 64]. Матеріал спостережень під час екскурсій ставав здобутком шкільного музею як початкового осередку краєзнавства.

З 1924-1925 рр. починається стабілізація й поступове піднесення народного господарства і школи, тому створення нових типів позашкільних закладів на даному етапі розглядалося як важливе завдання соціалістичного будівництва. Головне завдання полягало в побудові масової роботи з підростаючим поколінням на основі дослідної діяльності дитячих колективів у галузі науки, техніки, мистецтва, організація суспільно корисної праці та розумного дозвілля й відпочинку. У зв'язку з цим почали створювати профільні позашкільні заклади.

Так, з ініціативи Київського губкому ЛКСМУ в березні 1925 р. було створено Київську дитячу біологічну станцію, яку в 1926 р. перейменовано на Центральну дослідно-педагогічну агробіостанцію. Тут працювали гуртки кролівників, метеорологів, садівників, птахівників, проводилася різноманітна дослідна робота [15]. Основними завданнями станції було надання допомоги школам щодо організації натуралістичної роботи, проведення занять із гуртківцями, виховання любові до природи рідного краю. Такі станції почали функціонувати в різних містах України, а вже на 1930 р. їх налічувалось 8. Актуальність діяльності станцій юних натуралістів полягала в їхній активній допомозі у відбудові сільського господарства, в озелененні міст і сіл.

Одним із головних завдань позашкільного виховання було залучення дітей і підлітків до техніки, розширення політехнічного кругозору. Технічні гуртки почали працювати з 1923 р., бо в цей період трудове виховання стало одним із провідних напрямів діяльності позашкільних закладів. Перед гуртками ставилося завдання - розвивати дитячий інтерес до технічної творчості, вивчати історію розвитку техніки, проводити технічні екскурсії, організовувати виставки. У позашкільних закладах організовували популярні бесіди, лекції на технічні теми, читання у зв'язку з вивченням виробництва. Велися пошуки нових типів дитячих позашкільних закладів.

У грудні 1927 р. в Києві було організовано першу в республіці дитячу технічну й сільськогосподарську станцію. Дитячі технічні станції (ДТС), або станції юних техніків (СЮТ), були покликані вести роботу з дітьми в галузі

техніки. При станціях діяли гуртки юних авіа- та судомodelістів, радіогуртки тощо. Основними принципами змісту роботи цих гуртків були безпосередня громадська користь усього виготовлюваного гуртками; тісний зв'язок практичної роботи гуртка з вивченням відповідної галузі промисловості; ув'язка роботи гуртка з усією роботою закладу; колективність у роботі; найбільша самодіяльність дітей у визначенні й побудові роботи; посиленість матеріалу.

У 30-ті роки у зв'язку з політехнізацією освіти значне місце в діяльності позашкільних закладів посіла технічна пропаганда. На 1932 р. в Україні налічувалося 9 великих та 40 маленьких ДТС, велика кількість різних технічних гуртків. Робота в технічних гуртках, в основі якої лежали моделювання, дослідництво, створення дійових моделей, давала спеціальні знання і навички з певним мінімумом політехнічних знань. Цікавим у цьому напрямі на той час був досвід Одеської технічної станції, яка силами своїх гуртківців організувала в одному селі електростанцію [10,3].

22.11.1933 р. вийшла “Постанова про допомогу школярам в оволодінні технікою”, де наголошувалось, що всі міські бюро ІТС зобов'язані знайти авторів із складання книжок для дітей, для створення і випуск дитячих технічних кінофільмів із промисловості, агротехніки, взяти на себе організацію ДТС при школах, призначити технічних керівників гуртків, доручити їм організувати виставки, проводити лекційну роботу в технічних гуртках. Технічні гуртки, СЮТ задовольняли інтерес дітей до праці, техніки [16]. У позашкільних закладах технічного профілю проводилися популярні лекції та бесіди на технічну тематику, читання у зв'язку з вивченням виробництва.

У лютому 1934 р. відбувся перший обласний і міський зліт юних техніків, улітку 1934 р. відбувся I Всеукраїнський зліт юних друзів оборони. 20 вересня 1936 р. пройшов перший обласний зліт юних філателістів Київщини, про що повідомила газета “Піонерський форпост” №6 20 вересня 1936 р. У 1937 р. Дитяча технічна станція організувала зліт юних винахідників. ДТС виявляли

багато творчості, ініціативи, організували постійні пересувні виставки дитячої творчості, конкурси, екскурсії, експедиції консультації тощо.

У лютому 1931 р. в Києві було відкрито Республіканську екскурсійно-туристську станцію. Всеукраїнська нарада позашкільних працівників особливо наголосила на розвитку краєзнавства серед дітей шкільного віку, бо організація такої роботи давала можливість залучити до активної діяльності десятки й сотні тисяч енергійних молодих краєзнавців, які за своєю природою прагнули до творчості в даному напрямі.

1934-1941 рр. характеризувалися масовим відкриттям в Україні, як і в СРСР, комплексних позашкільних закладів нового типу – палаців піонерів та жовтенят. Заклади такого типу ставили за мету ліквідувати відставання в галузі позашкільної виховної роботи, бо в них вихованці мали цікаве дозвілля, розумний відпочинок. Саме тут виявлялися здібності й таланти, задовольнялися дитячі запити.

Заслуговує на увагу досвід роботи клубу юних дослідників Арктики, що був створений у 1934 р. У Харкові. У 13 гуртках цього клубу працювали понад 300 вихованців, які цікавилися проблемами Арктики, бажали стати інженерами, вченими, штурманами тощо. Такі об'єднання стали прообразом наукових товариств учнів як найвищої форми організації позашкільної роботи з розвитку пізнавальної та творчої діяльності дітей та підлітків.

X Пленум ЦК ВЛКСМ, визначивши, що учні прагнуть виявити свої здібності у різних галузях науки, техніки, мистецтва, рекомендував місцевим комсомольським організаціям проводити районні, міські й обласні виставки дитячої творчості, підтримувати ініціативу школярів щодо створення дослідних ділянок тощо. З метою перевірки сил, здібностей, можливостей дітей організували конкурси, які проводили за різною тематикою й у різних галузях знань. Так, у зв'язку з проведенням конкурсу юних техніків професор гірничого інституту ім. Артема м. Дніпропетровська Г.Євреїнов закликав діячів науки і техніки допомогти своїм досвідом і своїми знаннями талановитій молоді. Український інститут фізичної хімії ім. Л. Пісаржевського виділив для

постійної допомоги юним технікам професора Б. Дайна. Про таку підтримку юних талантів повідомляла газета “Юний технік” від 15.01. 1935 р.

За ухвалою X пленуму ЦК ВЛКСМ та НКО УРСР для підведення підсумків роботи та подальшого розгортання дитячої творчості в 1940 р. проводилися районні, обласні та республіканські олімпіади дитячої творчості, які свідчили про піднесення художньої роботи. До республіканської олімпіади в позашкільних закладах та гуртках художньої самодіяльності було залучено понад 2000000 дітей. Ще в лютому 1940 р. по всіх київських школах відбулися шкільні олімпіади, в яких брало участь понад 18000 школярів. З 23 березня по 1 квітня проходили районні олімпіади за участю 4500 дітей, а з 5 по 12 травня відбувалася міська олімпіада, у якій взяло участь 2500 учнів, що показали 300 номерів найрізноманітніших жанрів. Усього було представлено 123 колективних і 170 індивідуальних виступів [17]. Більшість учасників олімпіади були відмінниками навчання, прикладом для наслідування. Олімпіада дитячої творчості не лише активізувала учнів і вчителів, а й мобілізувала увагу батьків та громадськості. Тому партійні й комсомольські організації, письменники, композитори, художники, діячі мистецтва допомагали в їх організації та проведенні. Наприклад, режисер О.Довженко активно працював як художній керівник республіканської олімпіади. Найважливіше завдання олімпіади полягало в поєднанні творчої роботи дітей з успішним навчанням і відмінною поведінкою [18].

Однією з форм організації позашкільної виховної роботи був фестиваль. Так, 26.04-6.05.1935 р., за повідомленням газети “Комсомолец України”, у Києві проходив Музичний дитячий фестиваль, урочисте відкриття якого відбулося в Центральному палаці піонерів та жовтенят. До програми, розрахованої на 10 днів, уходили класична музика, танці, співи у виконанні солістів і самодіяльних колективів. У першому дні фестивалю взяло участь 320 юних талантів. На другий по школах відбулися зустрічі дітей з видатними композиторами Л.Ревуцьким, Б.Лятошинським, В.Косенком та ін. У Пролетарському саду співав дитячий хор із 500 учасників. Понад 3000

вихованців організовано співали масові пісні. У параді музичного мистецтва, який відбувся 2 травня, на вулицях, майданах та в садах міста, взяло участь 30000 школярів. Увечері цього ж дня було проведено радіопереклик дитячої музичної творчості трьох міст: Києва, Харкова, Сталіна. Таким чином, музичний фестиваль не тільки допоміг виявити обдарованих дітей, не тільки проілюстрував успіхи юних талантів, а й сприяв запровадженню музичної культури, розвитку дитячої самодіяльності.

У 1920-1941 рр. у позашкільних закладах використовувалися масові, групові та індивідуальні форми організації виховної роботи. Їх вибір залежав від поставленої мети і змісту роботи, від кількості дітей і підлітків, охоплених позашкільною діяльністю. Мета, завдання, принципи позашкільної роботи були спрямовані на виховання всебічно гармонійно розвиненої особистості. Творча діяльність вихованців являла собою іноді справжню ініціативу й новаторство. Наприклад, гуртківці Вінницького палацу піонерів та жовтенят понад рік будували свій перший у СРСР мініатюрний піонерський цукровий завод, на якому була встановлена вся необхідна апаратура, виготовлена на заводах області. Майже всі процеси виробництва тут були механізовані. Завод почав працювати 8 грудня 1936 р. і виробляв 8 кг цукру щоденно. Діти й підлітки вчилися самостійно працювати, проводити дослідження, спостерігати.

Дитяча експериментально-дослідницька, пошукова й винахідницька праця була спрямована на розв'язання загальнолюдських чи соціально-економічних завдань, у зв'язку з чим вихованці відчували свою причетність до життя дорослих, училися організовувати працю, як дорослі, розуміли і свою відповідальність. Така робота приводила з часом до того, що інтерес до обраної теми переростав у серйозну захопленість, у справу всього життя. Слід підкреслити, що дослідницьку й пошукову діяльність вихованців спрямовували відомі вчені, наукові співробітники вищих навчальних закладів, вчителі. Як повідомила, наприклад, газета "Піонерський форпост" від 18 червня 1936 р., до Київського Палацу піонерів і жовтенят приходили представники науки О.

Палладін, Є. Патон, О. Гольдман, розповідали про роботу Академії наук і запрошували вихованців відвідати наукові інститути.

Діти й підлітки набували вмінь та навичок експериментально-дослідницької роботи, брали участь у фахових експедиціях, олімпіадах, конкурсах, виставках, могли спілкуватися з винахідниками, науковцями. Згодом гуртки та об'єднання такого напрямку переростали у наукові товариства. Це сприяло творчому розвитку вихованців, допомагало виховувати, ростити наукову еліту в державі. Збагачення науковими знаннями й теоретично обґрунтованим загальним соціальним досвідом супроводжувалося безпосередньою участю дітей і підлітків у боротьбі робітничого класу за суспільний прогрес. Отже, виконуючи суспільно корисну роботу, беручи участь культурній діяльності, діти й молодь застосовували здобуті ними теоретичні знання, поглиблювали їх, перевіряли достовірність. Позитивні наслідки в індивідуальній виховній роботі з дітьми стимулювали вияв доброти, уваги, піклування, своєчасної допомоги. Звідси виникала атмосфера взаємоповаги і взаємодовіри.

Для стимулювання творчої діяльності молодого покоління широко використовувалося змагання, яке охоплювало різні форми позашкільної діяльності: (суспільно корисну працю, художню творчість тощо). Воно допомагало вихователеві краще побачити й оцінити можливості кожної дитини, сприяти її розвитку, виховувати волю, характер. Таким чином, змагання спрямовувало на виховання потрібних людині та суспільству якостей, організовувало досягнення успіхів, згуртовувало колектив, навчало перемагати. Під час змагання виявлялися та розвивалися інтереси й творчі здібності дітей і підлітків, активізувалася пізнавальна та інші види корисної діяльності. Сила змагання полягала в його гласності та об'єктивному порівнянні підсумків.

Форми організації роботи в позашкільних закладах також завжди відповідали її змісту й меті, були відносно стійкими й самостійними, мали свою структуру, яка передбачала взаємодію вихованців і вихователів. Зміни в змісті позашкільного виховання зумовлювали перебудову старих і виникнення нових

форм організації роботи, що відповідали цьому змісту. У свою чергу, новий зміст і мета позашкільного виховання викликали до життя нові й підпорядковували старі форми, надаючи їм сучасних рис і динамічного характеру. Щоб досягти поставленої мети, треба було знайти оптимальні форми організації навчально-виховної діяльності, які сприяли б найефективнішому впливу, підвищенню рівня знань та вмінь, формуванню творчої особистості, тому що ефективність виховної роботи залежить від форми її проведення .

Серед форм виховної роботи найбільш продуктивною була масова робота, курс на яку був визначений ще в 1920-1930 рр. у зв'язку з великою кількістю бездоглядних. У ці роки в Україні функціонувало мало позашкільних закладів, кошти були теж обмежені, тому виникла потреба насамперед організувати дітей у тих місцях, де вони проводили свій вільний час, - у дворі, на бульварі тощо. Отже, курс на масові форми позашкільної виховної роботи був безпосередньою діяльністю щодо охоплення дітей за місцем проживання та дозвілля. У 30-ті роки було визначено основні положення організації культурно-масової роботи з дітьми та підлітками. Основним змістом проведення культурно-масової роботи було пропагування досягнень мистецтва, науки і техніки, підвищення культурного рівня вихованців, розвиток творчості, організація змістовного дозвілля. Вона будувалася на засадах максимального розгортання дитячої ініціативи й самодіяльності, проводилася в яскравих і захоплюючих формах, була розрахована на максимальне задоволення здорових і культурних запитів та інтересів дітей.

Форми організації культурно-масової роботи диференціювали відповідно до віку дітей, починаючи з простих і поступово їх ускладнюючи. У роботі з дітьми молодшого шкільного віку особливого значення надавали грі, тому дитяче дозвілля заповнювалося різними цікавими й змістовними іграми. При цьому виховну діяльність було спрямовано на створення в молодого покоління яскравих вражень і переживань, на розвиток дитячої творчості. Форми організації культурно-масової роботи з дітьми середнього шкільного віку (4-5-ті та 6-8-ті класи) були вже іншими. Їм уже пропонувалося прослухати

нескладну лекцію, обговорити прочитану книгу, провести тематичний вечір на будь-яку доступну тематику тощо. Велика увага приділялася роботі з учнями 4-5-х класів, тому що саме вони потребували чуйного ставлення, особливого підходу у зв'язку з особливостями свого віку.

Робота зі старшокласниками була спрямована на профорієнтацію, отримання будь-якої допрофесійної підготовки. Крім розвитку творчих здібностей старшокласників, потрібно було організовувати роботу щодо вибору професії: розповідати про різні професії, допомагати визначитися. Таким чином, через правильну організацію дозвілля педагоги намагалися підняти культурний рівень дітей, спрямувати дитячу активність, творчість на опанування “основ наук”, зміцнення свідомої дисципліни.

Таким чином, позашкільна робота з дітьми проводилася з метою задоволення їх культурних інтересів і запитів, розвитку самодіяльності та творчих здібностей, організації розумного та цікавого дозвілля, а головне, як допомога школі у вихованні майбутніх громадян держави. До середини 1941 р. в Україні вже була створена й функціонувала широка мережа позашкільних дитячих закладів різних типів, одним із основних принципів роботи яких був розвиток ініціативи і творчості вихованців та забезпечення можливості участі кожного школяра в різних видах діяльності відповідно до його інтересів і віку.

Отже, творчий розвиток дитини, вияв її активності у певній мірі залежав і залежить від створених умов, методів та форм організації позашкільної роботи, вмілого педагогічного керівництва тощо. Забезпечення психологічного комфорту, атмосфери доброзичливості, співпраці, ситуації успіху, створення умов для задоволення потреб дитини і розвитку дитячої творчості було і залишається одним із основних завдань діяльності позашкільного навчального закладу.

Література

1. Закон України „Про позашкільну освіту” // Освіта України. – 2000. – № 31. – 16 с.

2. **Сущенко Т. І.** Позашкільна педагогіка : навч. посіб. / Т. І. Сущенко. – К. : ІСДО, 1996. – 144 с.
3. **Психологические основы педагогики сотрудничества.** – К. : Освіта, 1991. – 111 с.
4. **Шацкий С. Т.** Что такое клуб? / С. Т. Шацкий // Избр. пед. соч. : в 2 т. – М. : Учпедгиз, 1980. – Т. 1. – С. 258 – 266.
5. **Крупська Н. К.** Піклування про всебічний розвиток дітей / Н. К. Крупська // Пед. твори : в 10 т. – К., 1963. – Т. 5. – С. 571.
6. **Выготский Л. С.** Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – М., 1967. – С. 16.
7. **Спектор М.** Позашкільну роботу з учнями на принципову височінь / М. Спектор // Ком. освіта. – 1933. – № 1. – С. 40 – 47.
8. **До всеукраїнської наради в справах позашкільної роботи** // ЦДАВО України, ф. 166, оп. 10, спр. 935, арк. 57.
9. **Положення про зльоти юних натуралістів і дослідників в УРСР 1940 р.** // Зб. наказів та постанов НКО Укр. РСР. – К., 1940.
10. **Положення про районні дитячі технічні та сільськогосподарські станції** // ЦДАВО України, ф. 166, оп. 10, спр. 415, арк. 3 – 10.
11. **Про підготовку школярів до Всесоюзної сільськогосподарської виставки** // Зб. наказів та розпоряджень НКО УРСР, 1940. – № 3. – С. 11.
12. **Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання.** – К., 1918. – 175 с.
13. **Масова робота в бібліотеці для дітей** // ЦДАВО України, ф. 166, оп. 9, спр. 1198.
14. **Таран В.** До питання про методику проведення екскурсій / В. Таран // Рад. освіта. – 1925. – № 5. – С. 64.
15. **Товарищ комсомол 1918 – 1968.** – М. : Просвещение, 1968. – Т. 1. – 92 с.
16. **Рада Профспілок України „О помощи школьникам в овладении техникой”** // ЦДАВО України, ф. 2605, оп. 4, спр. 468, арк. 97 – 99.

17. Давидець Ф. Нотатки про олімпіаду художньої самодіяльності // Ком. освіта. – 1940. – № 7. – С. 105 – 116.

18. Тарасевич Л. Деякі цифри і факти до олімпіади дитячої творчості / Л. Тарасевич // Ком. освіта. – 1940. – № 7. – С. 115 – 118.

Tsvirova T. D.

Development of children's creativity in school establishments: Page history and modernity

An description of the genesis of the problem of creativity of children in educational institutions during out-of-slapping, the main stages and their specific features.

Key words: children's creativity, out-of-school, school education, historical and educational analysis, personality.

Відомості про автора

Цвірова Тамара Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри сучасних європейських мов Київського національного торговельно-економічного університету, завідувачка відділення довузівської підготовки іноземних громадян. Основні наукові інтереси зосереджені навколо позашкільної освіти та довузівської підготовки іноземних громадян.